

УДК 37.012(477)

Ганна Красильникова, кандидат технічних наук, доцент, завідувач навчально-методичного відділу
Хмельницького національного університету

КЛАСИФІКАЦІЯ МОДЕЛЕЙ МОНІТОРИНГУ ЯКОСТІ СКЛАДОВИХ ПЕДАГОГІЧНОЇ СИСТЕМИ У ВІТЧИЗНЯНИХ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті розглянуті існуючі види моделей моніторингу якості у вітчизняних ВНЗ. Автором запропонована класифікація моделей якості за різними ознаками: концептуальною основою; спрямованістю; статусом суб'єктів; масштабом охоплення об'єктів моніторингу тощо. Виявлено, що переважна більшість моделей моніторингу якості, що проєктують науковці для впровадження у вітчизняних ВНЗ, носить монофункціональний характер і націлена на обмежену кількість об'єктів моніторингу. Водночас, найбільшу складність та практичний інтерес для вишів представляють поліфункціональні моделі, у яких моніторинг охоплює ключові складові педагогічної системи і носить комплексний характер.

Ключові слова: моніторинг якості, модель моніторингу якості, класифікація моделей моніторингу якості ВНЗ, класифікаційні ознаки моделей моніторингу якості.

Рис. 1. Літ. 19.

Анна Красильникова, кандидат технических наук,
доцент, заведующий учебно-методического отдела
Хмельницкого национального университета

КЛАССИФИКАЦИЯ МОДЕЛЕЙ МОНИТОРИНГА КАЧЕСТВА СОСТАВЛЯЮЩИХ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ В ОТЕЧЕСТВЕННЫХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

В статье рассмотрены существующие виды моделей мониторинга качества в отечественных ВУЗах. Автором предложена классификация моделей качества по различным признакам: концептуальной основе; направленности; статусу субъектов; масштабу охвата объектов мониторинга и др. Доказано, что подавляющее большинство моделей мониторинга качества, которые проектируют ученые для внедрения в отечественных ВУЗах, носит монофункциональный характер и нацелены на ограниченное количество объектов мониторинга. В то же время, наибольшую сложность и практический интерес для ВУЗов представляют полифункциональные модели, в которых мониторинг носит комплексный характер и охватывает ключевые составляющие образовательной системы.

Ключевые слова: мониторинг качества, модель мониторинга качества, классификация моделей мониторинга качества в ВУЗах, классификационные признаки моделей мониторинга качества.

Hanna Krasylnykova, Ph.D. (Engineering), Docent, Head of Educational Department
Khmelnytsky National University

CLASSIFICATION MODELS QUALITY MONITORING COMPONENTS OF EDUCATIONAL SYSTEM IN LOCAL INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION

The article considered existing kinds of monitoring models of quality in local Institutions of Higher Education. The author offered the classification of quality models by different features: conceptual framework, focus, status of subjects, scale of coverage of monitoring objects etc. Was found the vast majority of quality monitoring models projected by scientists to implementation in local Higher Educational Institutions are monofunctional and focused on a limited number of monitoring sites. The greatest difficulty and practical interest for HEI are multifunctional which covers the key components of the monitoring system and teaching is complex.

Keywords: quality monitoring, quality monitoring model, classification of quality monitoring models of HEI, classification features of quality monitoring models.

Вступ. Управління освітою, зокрема її якістю, складний, багатоаспектний процес, який вимагає постійної координації діяльності суб'єктів на усіх її рівнях: державному, регіональному та інституційному (вищого навчального закладу). В наш час найбільша відповідальність за підсумки освітньої

діяльності покладається на ВНЗ, де фактично і формується якість вищої освіти.

Ініціювати роботу вітчизняних вишів щодо створення внутрішніх систем моніторингу якості підготовки фахівців Міністерство освіти і науки (МОН) України намагалося декілька раз. Вперше про необхідність створення таких систем йшлося

у міністерських рекомендаціях ВНЗ III – IV рівнів акредитації щодо впровадження принципів Болонської декларації у 2005 – 2006 навчальному році. Однак згадані рекомендації носили подекуди декларативний характер, тому не були реалізовані в частині розробки систем моніторингу.

Повернення до проблеми удосконалення механізмів внутрішнього оцінювання навчальних досягнень студентів та запровадження системи менеджменту якості вищої освіти у ВНЗ здійснено МОН України у 2007 році. В преамбулі наказу Міністерства зазначалося, що розроблення єдиних критеріїв гарантії якості підготовки фахівців у ВНЗ в рамках Болонського процесу потребує запровадження нових процедур та механізмів оцінювання і контролю навчальних досягнень студентів [1]. Цим наказом керівники ВНЗ I – IV рівнів акредитації зобов'язувалися:

- розробити та запровадити систему менеджменту якості вищої освіти;
- запровадити систему рейтингового оцінювання діяльності науково-педагогічних кадрів;
- постійно проводити моніторинг рівня знань, умінь, навиків і компетенцій з усіх циклів нормативних дисциплін.

Вже через два роки, у квітні 2009 року питання щодо запровадження моніторингу якості освітніх послуг у ВНЗ III – IV рівнів акредитації розглядалося на Колегії МОН України. Зокрема, критичної оцінки зазнав стан розроблення та застосування нових підходів до внутрішнього та зовнішнього моніторингу якості вищої освіти. Листом від 2 листопада 2009 року № 1/9-756 усім ВНЗ Міністерство рекомендувало запровадити систему внутрішнього моніторингу якості освітніх послуг з урахуванням оцінок студентства і застосовувати його результати для вдосконалення навчально-виховного процесу [2]. До листа додавався проект Типового Положення про центр моніторингу якості освітніх послуг ВНЗ III – IV рівнів акредитації, остаточний текст якого так і не був затверджений. Однак усі зазначені документи так і не актуалізували процес створення на інституційному рівні систем моніторингу якості. Відтак у вітчизняних ВНЗ створювалися власні системи моніторингу, досвід розробки та впровадження яких потребує вивчення та узагальнення.

Зарубіжний досвід порівняльного аналізу моделей моніторингу в освіті знаходимо у роботах Дж.Д. Вилмса, О.О. Мітіної [3, 4]. Однак, роботи, присвячені систематизації моделей моніторингу якості, що використовуються у вітчизняних ВНЗ, у педагогічній літературі не зустрічаються.

Мета дослідження. Проаналізувати існуючі моделі моніторингу якості, що проектуються або функціонують у вітчизняних ВНЗ, систематизувати їх за різними ознаками та виявити найбільш актуальні для практичного використання в умовах вищого навчального закладу.

Аналіз попередніх досліджень. Такі провідні вітчизняні ВНЗ як Національний технічний університет “Київський політехнічний інститут”, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Тернопільський державний медичний університет ім. І.Я. Горбачевського, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, приватний Університет “Крок”, Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київський національний університет технологій та дизайну, Хмельницький національний університет та ін. самотужки створюють власні системи менеджменту та запроваджують внутрішні системи моніторингу якості професійної підготовки фахівців.

Ми переконані, що реальні зміни у сфері моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні відбудуться з реалізацією нового Закону “Про вищу освіту”, п’ятий розділ якого зобов’язує виші, в рамках новостворених систем внутрішнього забезпечення якості, здійснювати моніторинг результатів вищої освіти та освітньої діяльності ВНЗ [5].

Виклад основного матеріалу. На інституційному рівні система моніторингу проявляється в оцінюванні навчальним закладом учасників навчально-виховного процесу щодо якості освіти, досягнення ними поставленої мети в опануванні вимог державного стандарту відповідного рівня освіти, коригуванні стратегії розвитку за соціальними, педагогічними, економічними та іншими показниками. Внутрішніми компонентами освіти, на які спрямований моніторинг, є, передусім, якість:

- основних умов освітнього процесу (результати освіти, управління освітнім процесом, науково-методична робота, кадрове забезпечення, матеріально-фінансове забезпечення тощо);
- реалізації освітнього процесу (зміст освітнього процесу, навчання, викладання тощо);
- результатів освітнього процесу (знання, уміння, володіння процедурами творчої діяльності, вихованість, розвиток особистості).

Наукові розвідки проблеми створення систем внутрішнього моніторингу якості вищої освіти на інституційному рівні проводяться вітчизняними науковцями у різних напрямках, одним з яких є розгляд його в рамках системи управління якістю (СУЯ) ВНЗ, створеної на базі стандартів ISO 9000

(Л.М. Віткін, С.М. Лаптев, Т.В. Фініков, С.М. Піддубна). Розроблена колективом авторів система управління якістю запроваджена у приватному університеті “Крок” [6]. У окремих регіонах, зокрема, в Одеській області, рішення про запровадження систем управління якістю освіти на базі міжнародного стандарту ISO 9001:2000 прийняте радою ректорів ВНЗ.

На загальнодержавному рівні перша спроба офіційного визнання значення СУЯ у вищій освіті започаткована у 2009 році, коли Кабінетом Міністрів України (КМУ) було затверджено Типове положення про акредитацію ВНЗ, в якому зазначалося, що при проведенні акредитаційної експертизи експертна комісія здійснюватиме аналіз відповідності діяльності навчального закладу Ліцензійним умовам надання освітніх послуг у сфері вищої освіти та оцінювання якості підготовки студентів за напрямом підготовки, спеціальністю, що акредитується, і ефективності внутрішньої системи управління якістю освіти [7]. Однак у офіційній редакції вищезгаданого положення ідея оцінювання внутрішньої СУЯ при акредитації ВНЗ так і не знайшла відображення.

У цьому контексті цікавим видається досвід МОН Російської Федерації, яка стимулювала створення внутрішніх систем моніторингу якості в російських вишах у складі СУЯ відповідним наказом ще у 1999 році [8]. При цьому на допомогу російським ВНЗ була розроблена типова модель системи менеджменту якості освітнього закладу [9, 28], що базувалася на вимогах процесного підходу, прийнятого в стандарті ISO 9001:2008, та відповідала Європейським стандартам і рекомендаціям щодо забезпечення якості вищої освіти [10].

В Україні лише у новому проекті Державних вимог до акредитації напрямів підготовки, спеціальностей (2014) внутрішня система забезпечення якості вищої освіти визнана одним з обов’язкових критеріїв якості діяльності ВНЗ, на підставі яких приймається рішення про державну акредитацію ВНЗ [11].

На реалізацію плану заходів щодо розроблення, впровадження та функціонування СУЯ на вітчизняних підприємствах, в установах і організаціях впродовж 2013 – 2016 років націлює Розпорядження КМУ [12]. З цієї ж метою здійснюється постійний науковий пошук оптимальної конфігурації моделі інтегрованої системи управління якістю продукції (послуг), яку дослідник Г.І. Хімічева пропонує будувати, наприклад, на основі вибору структурних складових інтегрованої системи управління, що базується на використанні трирівневої ієрархічної

схеми та процедури оцінювання нормативних складових міжнародних стандартів якості серії ISO [13].

Однак, на нашу думку, великий обсяг і терміни розроблення нормативної документації та висока вартість процедур акредитації СУЯ на базі стандартів ISO стримують широке провадження такої моделі управління та моніторингу якості у вітчизняних ВНЗ. Відтак вітчизняні навчальні заклади створюють власні системи моніторингу якості, що, зазвичай, базуються на сталих ієрархічних схемах управління вищою освітою, радянській моделі збору освітньої інформації у поєднанні з сучасними методами менеджменту якості на основі принципів TQM, європейськими моделями ділової досконалості тощо. Узагальнення існуючих моделей якості, що використовуються або проектується для вітчизняних ВНЗ, наведена на рис.

Так, дослідник І.В. Соколова запропонувала комплексну дворівневу систему моніторингу якості професійної підготовки фахівців “факультет-кафедра” [14]; І.П. Анненкова, О.М. Ніколаєнко, Н.О. Чайкіна, Є.М. Хриков – трирівневу систему “університет-факультет (інститут)-кафедра” [15 – 17]. До того ж, І.П. Анненкова наголошує на доцільності використання на кафедральному рівні педагогічного і професіографічного, на факультетському – професіографічного і освітнього, на університетському – освітнього моніторингу.

Найбільша кількість досліджень присвячена моніторингу окремих складових педагогічної системи ВНЗ: навчальних досягнень студентів – Н.М. Байдацька; результатів професійної підготовки майбутніх фахівців – І.С. Булах, О.П. Волосовець, Ю.В. Вороненко, О.С. Туржанська; навчального процесу – В.О. Зінченко, С.Г. Костогриз, М.Є. Скиба, В.В. Вербець, Л.Е. Серкова; навчальних досягнень студентів, викладання та методичного забезпечення навчального процесу – Т.А. Хоруженко; виховної системи – А.О. Денисенко; різних напрямів навчальної, виховної, наукової, громадської роботи – О.О. Островерх тощо.

В дослідженнях С.С. Кретович запропонована модель системи моніторингу розвитку навчального закладу, а Л.П. Коробович – модель моніторингу результативності навчально-виховного процесу ВНЗ.

Дослідники В.М. Приходько, С.Г. Костогриз, М.Є. Скиба та ін. вважають, що моніторинг якості освіти має одночасно стосуватися таких складових як: ресурси навчального закладу, освітній процес та результати освітньої діяльності.

Не можемо оминати увагою принципово інший підхід, висловлений у роботі Н.О. Селезньової [18, 31 – 32], яка вважає доцільним перехід від практики оцінювання розрізнених критеріїв якості окремих аспектів діяльності до загального критерію – якості СУЯ ВНЗ. Подібну думку зустрічаємо у дослідженнях вітчизняних науковців у вигляді тривірневої системи моніторингу СУЯ ВНЗ [6]:

- перший рівень (моніторинг СУЯ);
- другий рівень (моніторинг якості підготовки студентів);
- третій рівень (моніторинг ключових процесів ВНЗ).

У розвиток викладеному вище, дослідник Г.І. Хімічева пропонує будувати модель моніторингу на основі вибору структурних складових інтегрованої системи, що базується на використанні тривірневої ієрархічної схеми та процедури оцінювання нормативних складових міжнародних стандартів якості серії ISO [13].

Особливої уваги заслуговує дослідження В.Б. Толубко, С.В. Ленкова, І.В. Пампухи, А.В. Малюги [19], у якому автори аналізують можливі варіанти моделей моніторингу якості освіти ВНЗ на базі теорії автоматизованих систем управління.

Висновки. Отже, проведений аналіз свідчить, що на інституційному рівні вітчизняні ВНЗ використовують різноманітні моделі моніторингу якості освіти, переважна більшість яких носить монофункціональний характер і націлена на обмежену кількість об'єктів моніторингу. Водночас, найбільшу складність та практичний інтерес для ВНЗ представляють поліфункціональні моделі, у яких моніторинг носить комплексний характер і охоплює ключові складові освітньої системи.

Вивчення чинних моделей моніторингу дозволяє упорядкувати накопичений вітчизняний досвід, виявити класифікаційні ознаки та критерії, систематизувати моделі у вигляді класифікацій. Виконані дослідження можуть стати корисними тим ВНЗ, що у рамках автономії, розпочинають створення індивідуальної за конфігурацією та змістом моделі моніторингу в складі внутрішньої СУЯ.

1. Про удосконалення механізмів зовнішнього та внутрішнього оцінювання навчальних досягнень студентів. Наказ МОН України від 29.10.2007 р. № 948. [Текст] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://academy.ks.ua/zno/doc/6.pdf>. (дата звернення 08.12.2013 року).

2. Щодо запровадження моніторингу якості

освітніх послуг у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації. Лист МОНУ від 02.11.2009 р. № 1/9-756.

3. Вилмс Дж.Д. Мониторинг деятельности школы. Руководство для преподавателей / Дж.Д. Вилмс. – Лондон: Фалмер-Пресс, 1992. – 197 с.

4. Митина О.А. Сравнительный обзор систем мониторинга в образовании // Школьные технологии. – 2002. – № 4. – С. 69 – 75.

5. Закон України “Про вищу освіту” від 01.07.2014 року № 1556-VII [Текст] [Електронний ресурс]. Режим доступу: “<http://vnz.org.ua/zakonodavstvo/111-zakon-ukrayiny-pro-vyschu-osvitu>”. (дата звернення 12.08.2014 р.).

6. Побудова систем управління якістю вищих навчальних закладів: посіб. для студ. вищ. навч. закл.: у 2 кн. / Л.М. Віткін, С.М. Лаптев, Т.В. Фініков, С.М. Піддубна. – К.: Таксон, 2009. – 564 с.

7. Сліпачук С.Б. Тенденції впровадження систем управління якістю у ВНЗ України // Восточно-Европейский журнал передовых технологий, 2010, №2, том 6. <http://cyberleninka.ru/article/n/tendentsiyi-vprovodzhennya-sistem-upravlinnya-yakosti-u-vnz-ukrayini>. (дата звернення 01.09.2014 року).

8. О комплексной оценке деятельности высшего учебного заведения. Приказ Министерства образования Российской Федерации от 12 ноября 1999 года № 864. [Электронный ресурс]. Режим доступа: http://www.dvfu.ru/umi/MO_RF/orders/attest/r864_99.htm. (дата звернення 15.12.2013 року).

9. Практические рекомендации по выбору типовой модели системы управления качеством образования для вузов и ссузов (проект). С-П.: ЛЭТИ, 2005. – 101 с.

10. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. – К.: Ленвіт, 2006. – 35 с.

11. Про затвердження Державних вимог до акредитації напряму підготовки, спеціальності та вищого навчального закладу. Проект МОН України [Текст] [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.mon.gov.ua/img/zstored/files/29.docx (дата звернення 29.10.2014 р.).

12. Про затвердження плану заходів щодо розроблення, впровадження і функціонування систем управління якістю, екологічного управління та інших систем управління. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 червня 2013 року № 492-р [Текст] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/492-2013-%D1%80>. (дата звернення 01.09.2014 року).

13. Хімічева Г.І. Наукові основи проектування інтегрованих систем управління якістю продукції (послуг) на базі міжнародних стандартів: автореф. дис.....докт.тех.наук. – К.: КНУТД, 2007. – С. 42.

14. Соколова І.В. Професійна підготовка майбутнього вчителя-філолога за 2-ма спеціальностями. Монографія / За ред. С.О. Сисоєвої // МОН України. АПН України. Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. – Маріуполь – Д.: АРТ-ПРЕС, 2008. – 400 с.

РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ РІВНІВ ЗНАЧУЩОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІСТІВ

15. Чайкіна Н.О. Організація внутрішнього моніторингу якості професійної підготовки фахівців в умовах кредитно-модульної системи навчання: науково-методичний посібник / Н.О. Чайкіна, О.М. Ніколенко. – Полтава: Видавництво Полтавського педагогічного університету, 2010. – 110 с.

16. Анненкова І.П. Моніторинг якості освіти у ВНЗ. [Електронний ресурс] / Анненкова І.П. – Режим доступу: <http://www.ap-nko-var-mon-toring-jakost-osvtiu-vnz.html>. (дата звернення 5.10.2012) – заголовок з екрану.

17. Хриков Є.М. Теоретико-методологічні засади моніторингу якості професійної підготовки.

[Електронний ресурс]: Профорієнтація в Україні / Є.М. Хриков. – Режим доступу: <http://prof.osvita.org.ua/uk/career/articles/2.html> (дата звернення 5.10.2012 р.).

18. Селезнева Н.А. Качество высшего образования как объект системного исследования. Лекция-доклад. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2003. – 95 с.

19. Толубко В.Б., Ленков С.В., Пампуха І.В., Малюга А.В. Концептуальна модель моніторингу якості освіти ВНЗ за принципом комбінованого управління // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К.: ВІКНУ, 2012. – С. 6–13.

Стаття надійшла до редакції 18.11.2014

УДК 378.14:005:338.24

Алла Грушева, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри менеджменту
Національного університету державної податкової служби України

РЕЗУЛЬТАТИ ДІАГНОСТИКИ РІВНІВ ЗНАЧУЩОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЕКОНОМІСТІВ

Висвітлені результати діагностики рівнів значущості управлінської компетентності у майбутній професійній діяльності економістів, які свідчать про вмотивованість студентів до формування цієї компетентності та актуальність визначення її змісту і структури, розроблення методичних рекомендацій для викладачів менеджменту та економічних дисциплін.

Ключові слова: управлінська компетентність, діагностика, рівень значущості, майбутній економіст, менеджер.

Табл. 2. Літ. 5.

Алла Грушева, кандидат педагогических наук, доцент кафедры менеджмента
Национального университета государственной налоговой службы Украины

РЕЗУЛЬТАТЫ ДИАГНОСТИКИ УРОВНЕЙ ЗНАЧЕНИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ В БУДУЩЕЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЭКОНОМИСТОВ

Освещены результаты диагностики уровней значения управленческой компетентности в будущей профессиональной деятельности экономистов, которые свидетельствуют о наличии мотивации студентов к формированию этой компетентности и актуальности определения ее содержания и структуры, разработки методических рекомендаций для преподавателей менеджмента и экономических дисциплин.

Ключевые слова: управленческая компетентность, диагностика, уровень значения, будущий экономист, менеджер.

Alla Hrusheva, Ph.D. (Pedagogy), Docent of Management Department
National University of State Tax Service of Ukraine

THE RESULTS OF DIAGNOSTIC SIGNIFICANCE LEVEL OF MANAGEMENT COMPETENCE IN ECONOMISTS' FUTURE CAREERS

The article deals with the results of significance level of management competence in future economists' professional activity, indicates the motivation of students to formation this competence and the relevance of determination its content and structure, developing methodology for management and economics teachers.

Keywords: management competence, diagnostic, significance level, future economist, manager.

Постановка проблеми. В Україні накопичено позитивний досвід підготовки економістів у системі вищої освіти. Водночас швидкоплинні соціально-

економічні процеси, розвиток виробництва і організацій у різних галузях зумовлюють необхідність постійно вносити корективи в зміст їх підготовки як в теоретичну, так і прикладну